

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izahajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 9. julija 1873.

Obseg: Pogled v Dunajsko razstavo. — Pred začetkom vinske in sadjerejske šole na Slapu v Vipavski dolini. — O potrebi zavarovanja klaje in pa dokler je v slami. — Gospodarska skušnja. — Gospodarske novice. — Postava veljavna za Kranjsko, ktera določuje pravne razmere učiteljev na javnih ljudskih šolah. (Dalje.) — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Pogled v Dunajsko razstavo.

Razstavljeni goveda.

Bralcem „Novic“ je znano, da razstava goved je trajala od 31. maja do 9. junija.

Naznanjenih je bilo 1008 goved, v razstavo poslanih pa le 710. Vzrok temu je bilo to, da nekteri gospodarji niso poslali, kar so naznanili, in da vse dežele, v katerih je goveja kuga, niso smele nič poslati v razstavo.

Kdor od razstave Dunajske sploh pričakuje za vsako deželo ogromne koristi, moti se zelo. Vsaki deželi bode le toliko koristilo, kolikor bo dežela po svojih okoliščinah in razmerah iz nje koristi dobiti mogla. Ni ne vse za vsako deželo, gotovo ne to, kar presega njeno moč.

To velja tudi od razstave goved.

Noben živinorejec ne bi segel po vseh plemenih, če tudi bi mogel, ampak želel si bo v svoj hlev dobiti tako, ki je primerna domaĉemu kraju.

Angleži so pripeljali v razstavo 7 goved, Lahi 11, Nemci 99, Avstrijanci 340, Ogri 253 — skupaj tedaj 710. In med Avstrijskimi govedi jih je prišlo 83 iz gornjega Štajerja, namreĉ 33 Muricodolskih (Mürzthaler), 24 Marijedvorskih (Mariahofer), 9 Murodolskih (Murbodner), 12 gorskih šekov (Bergschecken), 5 pa tujih plemen.

Premije in pohvalna pisma je dobilo v vsem skupaj 112 goved, med temi so jih Štajarska goveda v primeri z družimi dobila najveĉ.

To nam je živa priĉa, da na Štajarskem stoji reja goveje živine na visoki stopinji in da Muricodolsko in Marijedvorsko pleme se more meriti z najzlahnejšimi plemeni družih dežel.

Ta skušnja na Dunajski razstavi nam tedaj kaŹe, da ima Kranjska kmetijska druŹba prav, da skuša veliko goved teh dveh plemen po deželi razširiti. In zato ima Dunajska razstava goved to korist za našo deželo, da je svet pripoznal, da ta goveda so velike vrednosti, in v tem pripoznanji leŹi poroštvo, da živinorejci naši pravo pot hodijo, ako si skušajo ta plemena vdomaĉiti. Se ve pa, da s samim bikom ni še vse storjeno; „gliha mora k glihi priti“ — kakor naši ljudje pravijo, po takem tedaj je treba si tudi telic onih plemen oskrbeti.

Le edino kar se Muricodolcem oĉitati mora, je to, da so veĉidel preslabi v kriŹu. Zato bo treba,

in to so tudi Štajerci sami spoznali, to napako odpraviti, kar se more zgoditi s tem, da Muricodolske krave pariĹo z biki gornje Inske doline (Oberinntaler), kajti to Tirolsko pleme je v bliŹnji Źlahti z Muricodolci in to Tirolsko pleme ima moĉán kriŹ. Sliši se Źe tudi, da baron Ecker bo zaĉel s to Źivinorejo.

Tujci oĉitajo Avstrijskim Źivinorejcem, da gledajo le bolj na mleko, ne pa da bi se njih goveda zelo odebeliti (izpitati) dala. To oĉitanje sicer ni po vse kriviĉno, vendar pa so tudi tisti voli Muricodolskega plemena, ki so jih v razstavo pripeljali iz samostana sv. Florijana v gornji Avstriji in še drugi pitanci tega plemena kazali, da tudi Muricodolski vol se tako bogato izpitati dá, da se nima vstraŹiti Ogerskih in Podoljskih, Švicarskih in Holandskih pa tudi AngleŹkih ne Shorthornskega plemena. Ćudilo pa se je vse dvema voloma Marijedvorskega plemena, ki jih je samostan sv. Lambrehta razpostavil. Res prava debeluha sta bila: kajti eden je vagal 25 centov, drugi 21 centov — in vendar nista še bila dopitana.

Konec besedi naj je tedaj to, da nam ni treba po daljnem svetu dobre goveje živine iskati, — blizo jo imamo; le iskati moramo dober Źárod, in potem, ko smo ga dobili, ravnati po pravilih, ki naše gospodarje za 80 krajc. uĉi knjiga dr. Bleiweis-a, katero je druŹba kmetijska na svitlo dala pod imenom „Unna Źivinoreja“ z liĉnimi podobami.

Pred zaĉetkom vinske- in sadjerejske šole na Slapu v Vipavski dolini.

Rajnemu gosp. Matiju Vrtovcu se še sanjalo ni, da bode v naši Vipavski dolini kedaj Źola za poduk onih véj kmetijstva, katere ravno Vipavcem obetajo bolje dohodke, kajti tega, kar ima ta dolina po mili naravi svoji, nima razen GoriŹke in Isterske nobena druga Slovenska stran.

Al Źe rajni Vrtovec je ĉutil potrebo vsestranskega poduka Vipavskim gospodarjem, in isto je povdarjal visokozasluŹeni gosp. dekan Grabrijan v deŹelnem zboru.

Dajmo rajnega Vrtovca za malo trenutkov iz groba poklicati, da slišimo zdaj — pred zaĉetkom ŠlapŹke Źole menda meseca septembra ali oktobra — njegov opomin iz leta 1850. tako-le se glaseĉi:

„Kar vas je vinorednikov med gozdom in morjem, med Razdrtim in doli memo Gorice slovenskega jezika, sprejmite najpred srĉni pozdrav svojega deželana, in

globoko si v glavo vtisnite to sporočilo za vaš blagor vnetega domoljuba.

Odkar je sam Gospod Bog v svetem raju Adama podučil, je šlo podučevanje, so šle vse vednosti od ust do ust, od roda do roda. Ko bi drugi človeku nič ne povedali, mu nič ne pokazali, bi sam od sebe celó malo vedel in znal. Tako sem tudi jaz zdaj na poti, vam nekaj koristnega v povzdigo vašega blagostanja svetovati.

Ogersko s Hrvaškim vred — tretjina našega cesarstva — bilo je popred samo svoje; naš cesar jim je bil le njih kralj, ki ni mogel brez njih dovoljenja jim nobene postave dati, in nobenega davka — razun cola — naložiti. Ker so mu pa to celó po malem dovolili, je bil prisiljen, kot cesar, jih na mejah loviti, da od blaga, ki je šlo na Ogersko, ali ki je od tam prišlo, se je moral col v cesarske denarnice odrajtovati. Zdaj so ovrženi tudi colni davki na mejah med nami in njimi; tedaj tudi vino brez cola sèm ter tje hodi.

Ogersko s Hrvaškim vred prideluje v srednje, leto za letom, čez 20 milijonov čebrov vina, menda pol več kot vse drugo cesarstvo. Marsiktera Ogerska vina so nedopovedljivo dobra, žlahna in imenitna. Dokler se je še od njih velik col plačeval, so vendar nadlegovala Kranjskim, Štajarskim in Avstrijskim vinom, in so njih cene nižala; v primeri, kakor je, postavimo, Gorenc Hrvata s colom kupoval, je Dolensko in Ipavsko vino zastajalo, in se jima je cena kazila; ravno tako na Štajarskem in Avstrijskem. Ogrji so navadno popili sami od svojih vin po 14 milijonov čebrov, in pri vsem visokem colu so ga vendar še čez vse svoje meje po 6 milijonov čebrov poprodali.

Kako pa zdaj, ko cola več ni?

Večkrat se je že primerilo, da Ogerski kmet, ki ni mogel svojega pridelanega vina zavolj pomanjkanja posódnikamor spraviti, je staro vino razlil, da je sode z novim napolnil. Zdaj ga menda raji po krajcarju bokal prodá, kakor da bi ga tje zlil.

Istrijani so, kakor Tržačanje — kar kupčijo zadene — od našega cesarstva odrezani, to je, da od vsega blagá, ki iz Istre v cesarstvo pride, tedaj tudi od vina, se mora, kakor da bi iz Trsta prišlo, col plačati. V Istriji se šteje čez 100.000 ljudi, katerih poglavni pridelek je vino, kakor pri nas. Ker pa bolj pod solncem leže, so tudi njih vina menda močnejši od naših. Istrijani pa želé, in — kakor je obče znano — s krepko besedo sami prosijo, da bi za kupčijo s cesarstvom združeni bili, to je, da bi se od njih pridelkov, tedaj tudi od vina, noben col več ne jemal, in da bi pa oni raji od kave, cukra in vsega čezmorskega blagá, kakor mi, za naprej col plačevali. Taka pravična prošnja bi morala uslišana biti.

Vi moji presrčni deželani, kateri trtice obdelujete, da kruh jeste, ni res, da se nizke žitne cene kar veselite! — Ravno tako tudi uni, kateri, brez da bi ga pridelovali, radi vince pijó, ga najraji dobrega in po nizki ceni kupujejo.

Da bi pa vaših vinskih pridelkov in vas — — Ogrji, Hrvatje in morebiti tudi Istrijani s svojimi boljimi vini ne zadušili, je treba za časa misliti, kako taki zabavi v okom priti.

Od nekdanj so bili eni bolj umni, skrbni in marljivi, kot drugi. Od 13, ki so se s čolna v vodo zvrnili, jih je 5 splavalo, unih 8 pa utonilo. Gani se! — dokler je še čas, in nikdar ne čakaj, da bi ti že voda v grlo tekla. Kakor si človek postelje, tako spi. Kdor bo po več in boljšega vina prideloval, naj bo tù in tam, bo še v deželi ostal, bo splaval; ti drugi se bodo menda potopili. Privadili ste se mnogim, vašim dedom čisto neznanim šegam — prijetnišega življenja — naj bo, če

imate ob čem! — državni davki rastejo; vrh tega so deželni davki, in tudi čez navadno večji srenjski ali komunski stroški. Vseh teh potreb pa ne bo, ne blatna mlaka, ne cviček zagrinjal; po več in žlahnejega vina kakor dosihmal — moraš pridelovati, če boš hotel v vinski ceni z vsemi drugimi ravno vago trditi, ali jih še celó prekositi.

Od Slovencev pravijo, da so jasnega uma; pa vendar očitno je, da ravno pri vinoreji jih je še veliko zamazanih, ki stare prazne, in večkrat zelo škodljive navade trdijo.

Od kod pa neki to?

Ni ga še bilo, ki bi jih podučil. Ko Slovenec dober in koristen nauk ali svèt čuti, in ga razume, ga večidel tudi rad posnema. Ni je med vsemi kmetijskimi vejami, ki bi toliko skušinj in vednosti potrebovala, kot vinoreja.

Po tem takem se ti vrinem — moj ljubi! s tem sporočilom v tvojo lastno hišo. Nikdar ne misli, da že vse veš in razumeš; tudi drugi kaj vedó, in menda še več kakor ti. Kakor se sodniki o postavah pogostoma pogovarjajo, kako jih razumeti in po njih soditi, tako pogovarjaj se tudi ti s svojimi sosedi o tem, da se je treba učiti vsacemu, kdor kaj znati hoče; brez poduka se boš sukál zmirom v jalovem vrtincu!“

O potrebi zavarovanja klaje in pa žita, dokler je v slami.

Zavarovalna društva stojé gotovo v prvi vrsti onih zavodov, kateri obvarujejo vsako leto tisuče in tisuče družin beraške palice. To se dá po številkah dokazati. Žalibog, da pa je še mnogo tacihi ljudi, katerim se potreba in korist zavarovanja ne dá v glavo spraviti. Da! našel sem pred dvema letoma še celó možaka, ki mi je naravnost rekel, da je zavarovanje pregreha zoper Božjo voljo! Vendar so takošne prikazni dan danes redke. Časopisi in večstranski drugi poduki zbudili so tudi prosto ljudstvo, da se zaveda potrebe zavarovanja; upati je tedaj, da se bode v kratkem času le malo nezavarovanih poslopij našlo.

Veliko manja skrb pa se obrača na zavarovanje klaje in žita, dokler je še v slami, da-siravno je, posebno v onih krajih, kjer se nahaja v kopicah ali v na samem stoječih kozolcih, večji nevarnosti razpostavljeno, kakor poslopja.

Skušnja nas uči, da v te in une zeló rada strela udari. Glavna stvar pa so hudobni ljudje. Menda ni človeka na svetu, da ne bi imel sovražnikov. Da bi mu hišo zapalil, se marsikom zdi vendar-le preveč; — gré torej h kopici ali kozolcu in praskne žveplenko; njega vzame noč, lastniku pa, ki se je trudil sam ali pa drugi za njega sè žulovimi rokami in potnim obrazom, ne ostane družega, kakor pepél. Ako pa vé sovražnik njegov, da je zavarovan, misli si: kaj bi mu požigal; vsaj mu ne morem škodovati.

Požarna statistika kaže, da je nad dve tretjine hudobija požarom vzrok.

Da se zavarovancem stvar olajša, naredile so vse zavarovalnice podletna zavarovanja, to je, zavarovanje na mesece. Plača se le v primeri zavarovalne dobe, in ne za celo leto.

Priporočam toraj vsem posestnikom, ki so v tem položaji, da se udeležé tega zavarovanja, ter se obvarujejo škode za majhen denar. Tudi Ljubljanska banka „Slovenija“ sprejema taka zavarovanja. J. J.

Dostavek vredništva. Ne moremo si kaj, da ne bi pri tej priliki povzdignili svojega glasú do naše banke „Slovenije“: naj bi ona, kot domača naprava, na vsó